

บทความด้านการผลิตครู

กระบวนการต้นใหม่ของการผลิตครู*

วิเศษ ชิมวงศ์**

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและศักยภาพของบุคคลในแต่ละประเทศ ได้ทั้งความเข้มข้น และบ่งชี้ให้เห็นว่าหากประเทศใดมีสมรรถนะและขีดความสามารถสูงย่อมได้เปรียบ และเป็นผู้นำอันโดดเด่นในเวทีการแข่งขันทุกประเภทของโลก หากจะให้ประชาชนมีศักยภาพสูง สามารถแข่งขันได้ มีเพียงการศึกษาเท่านั้นที่จะเป็นทุนทางสมอง และ ทุนของความสามารถ ซึ่งการศึกษา คือ กระบวนการเรียนรู้ การแก้ปัญหาและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ทุกคนตลอดทั้งชีวิต (วิทยากร เชียงกูล, 2543)

อุดมการณ์สำคัญของการจัดการศึกษา คือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิต และสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาที่สร้างคุณภาพชีวิตและสังคมบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างปัญญาธรรม คุณธรรม และวัฒนธรรม เป็นการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อคนไทยทั้งปวงมุ่งสร้างพื้นฐานที่ดีในวัยเด็ก ปลูกฝังความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตั้งแต่วัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน และพัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ โดยให้สังคมทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน และสามารถตรวจสอบได้อย่างมั่นใจว่าการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตและสังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน สามารถพึ่งตนเอง และพึ่งกันเองได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548.)

การที่จะสร้างและเตรียมประชาชนให้มีคุณภาพและมีศักยภาพสูงไปแข่งขันกับนานาประเทศต้องอาศัยกระบวนการจัดการศึกษาให้เข้มแข็งและมีคุณภาพและที่สำคัญยิ่งกว่านั้น คือ การเตรียมการและมีกระบวนการในการผลิตครูที่มีคุณภาพ เพื่อให้ได้ครูที่มีความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งครูจะเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับการศึกษา เป็นหัวใจและวิญญาณของระบบการศึกษาที่จะเป็นตัวชี้วัดว่า ระดับคุณภาพการศึกษาจะเป็นไปในทิศทางใด

แต่จากระบบการผลิตและการคัดเลือกนักเรียนเข้ามาศึกษาในระบบวิชาชีพครูของไทยในปัจจุบันนี้ ยังไม่มีสัญญาณอันชัดเจนว่าจะดำเนินการไปอย่างไร ถึงแม้ว่าจะมีบทบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติแล้วก็ตาม ยังพบว่า มีอุปสรรคและปัญหาหลายประการ ดังนี้

1. กระทรวงศึกษาธิการขาดความชัดเจนของนโยบายและการผลิตครู ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดไว้ในมาตรา 52 ว่า “ให้กระทรวงส่งเสริมให้มี

ที่มา * วารสารวิชาการ ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 เดือนกรกฎาคม - กันยายน 2550

** คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

2 รวมเล่มบทความเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

ระบบกระบวนการผลิต การพัฒนาครู ณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพ และมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับและประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครู ณาจารย์ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อม และมีความเข้มแข็งในการ เตรียมบุคลากรใหม่ และพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง รัฐพึงจัดสรรงบประมาณและจัดตั้งกองทุนพัฒนาครู ณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ” (สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, นปป.)

ถึงแม้เวลาล่วงเลยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบัน ความชัดเจนตามนัยของมาตรา 52 ยังไม่ปรากฏเป็นรูปธรรมเลย โดยมีการปรับเปลี่ยนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการมาแล้วหลายคน แต่ก็ยังไม่เกิดผลทางการปฏิบัติเช่นเดิม

2. ขาดการประสานงานในรูปแบบ แนวทางและกระบวนการคัดเลือก กระบวนการผลิต และกระบวนการบรรจุแต่งตั้งครู ระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ สำนักงานประมาณ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ส่วนสถาบันอุดมศึกษาก็มีการเปิดรับนักศึกษาครูอย่างขาดเป้าหมาย และทิศทางเพิ่มแต่ปริมาณในสาขาที่ตนถนัดแต่ไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ครู คือ สถานศึกษา แม้แต่โครงการผลิตครู 5 ปี ที่ดำเนินการไปเพียง 1 รุ่น ก็ยังไม่ได้ดำเนินการต่ออีกเลย ซึ่งโครงการนี้ ตั้งเป้าการผลิตไว้ 2,500 อัตรา แต่มีนักศึกษาเข้ามาเรียนเพียง 2,139 คน (คิดเป็นร้อยละ 85.56) ทำให้กระบวนการผลิตครู ขาดตอนอย่างน่าเสียดาย)

3. ไม่มีมาตรการจูงใจให้คนเก่ง คนดี และมีความประสงค์จะประกอบอาชีพครูเข้ามาศึกษาในความเป็นจริง รัฐต้องหามาตรการจูงใจที่จะเชิญชวน จูงใจให้คนที่มีความรู้ดี ผลการเรียนสูง และมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู แข่งขันกันเข้ามาศึกษาในวิชาชีพครูให้มาก ๆ เช่น วิชาชีพแพทย์ ทหาร หรือตำรวจ เราจึงจะสามารถคัดเลือกคนที่มีคุณภาพเข้ามาศึกษาทางด้านครู ดังคำกล่าวของคณบดีคณะ ครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่า ต้องยอมรับว่า คนเก่ง ๆ เขาเลือกเรียนคณะแพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ หรือด้านนิเทศศาสตร์หมด ส่วนคนที่มีคะแนนต่ำและไม่ถึงเกณฑ์คณะดังกล่าวก็จะ มาเลือกศึกษาศาสตร์หรือครุศาสตร์เป็นคณะสุดท้าย (พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์, 2549)

นอกจากนี้ วิชาชีพครูยังเป็นวิชาชีพระดับรองที่ผู้สำเร็จการศึกษาด้านครุศาสตร์/ ศึกษาศาสตร์ จะเลือกประกอบวิชาชีพอื่น กล่าวคือ คนเก่งไม่มาเรียนครูและคนเก่งที่มีอยู่เมื่อเรียนครู จบแล้วจะไม่ไปเป็นครู เพราะเงินเดือนและค่าตอบแทนต่ำ

4. ขาดระบบประกันคุณภาพการผลิตบัณฑิตครู ปัจจุบันนี้สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งมีการเปิดสอนวิชาทางด้านการศึกษา หลักสูตรการเรียนจะแตกต่างกันไป มีจุดเน้นแตกต่างกัน ไม่มีระบบการตรวจสอบและควบคุม หรือไม่มีงานวิเคราะห์วิจัยของคณาจารย์ระดับอุดมศึกษาเลย ว่า รูปแบบวิธีเรียน กระบวนการผลิต ลักษณะใจจะได้ครูที่มีคุณภาพมากกว่ากัน ดังที่อธิการบดีมหาวิทยาลัย

ราชภัฏพระนครที่กล่าวว่า หลักสูตรปัจจุบันแตกต่างจากหลักสูตรเก่าหลายด้านเพราะมีฐานคิดที่ว่าต้องผลิตบัณฑิตออกไปให้เป็นครูมืออาชีพ สอนได้ สอนเก่ง สอนและสอนอย่างเดียว เพราะสังเกตจากการให้นักศึกษาเลือกเรียนวิชาโทภายในคณะเท่านั้น ซึ่งวิชาโทในคณะไม่เพียงพอต่อการตอบสนองความต้องการเขาเลย ไปบังคับมากเกินไป เช่น ต้องเลือกวิชาโทเกี่ยวกับการสอนวิชาอื่นด้วย วิธีคิดที่แปลกคือ ครูหนึ่งคนต้องสอนได้หลายวิชา แล้วจะเอาความเป็นวิชาชีพได้อย่างไร (เป็รื่อง กิจรัตน์กร, 2549)

เมื่อต่างคนต่างผลิต เพียงมุ่งหวังแค่งบประมาณจากการลงทะเบียนหรือค่าธรรมเนียมการศึกษาเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพที่น่าจะมีการควบคุมทั้งคุณภาพและปริมาณ แต่ยังไม่มียหน่วยงานใดเป็นเจ้าของในเรื่องนี้เลย จึงเป็นสาเหตุให้มีบัณฑิตครูเต็มบ้านเต็มเมือง จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทมาแล้ว ไม่สามารถทำหน้าที่ครูได้เนื่องจากการเปิดสอบบรรจุแต่ละที่มีอัตรารองรับ 10-20 อัตรา แต่มีผู้สำเร็จการศึกษาไปสมัครสอบเป็นหมื่น และครูรุ่นใหม่ที่ทำหน้าที่ในสถานศึกษา อ่อนด้อยเรื่องเทคนิควิธีสอน ขาดการใช้สื่อ และไม่มีหลักจิตวิทยาทางการสอนเท่าที่ควร ถึงแม้เราจะมีบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษามากมาย แต่ไม่มีหลักประกันด้านคุณภาพเลยว่าบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งจะมีคุณภาพระดับใด

5. สถาบันอุดมศึกษาที่ผลิตครู ไม่มีเอกภาพด้านนโยบายแผนงานและมาตรฐานการผลิต เนื่องจากมีหลายสถาบันที่ผลิตครู การผลิตครูไม่สนองตอบความต้องการของการปฏิรูปการศึกษา หลักสูตรของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ มีปัญหามากมาย เช่น เนื้อหาไม่เข้มข้นพอ โดยเฉพาะวิชาทางคณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา รวมทั้งกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพไม่ได้ส่งเสริมให้เตรียมคนเพื่อไปประกอบวิชาชีพครูได้อย่างมืออาชีพ ขาดเทคนิควิธีสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, 2548)

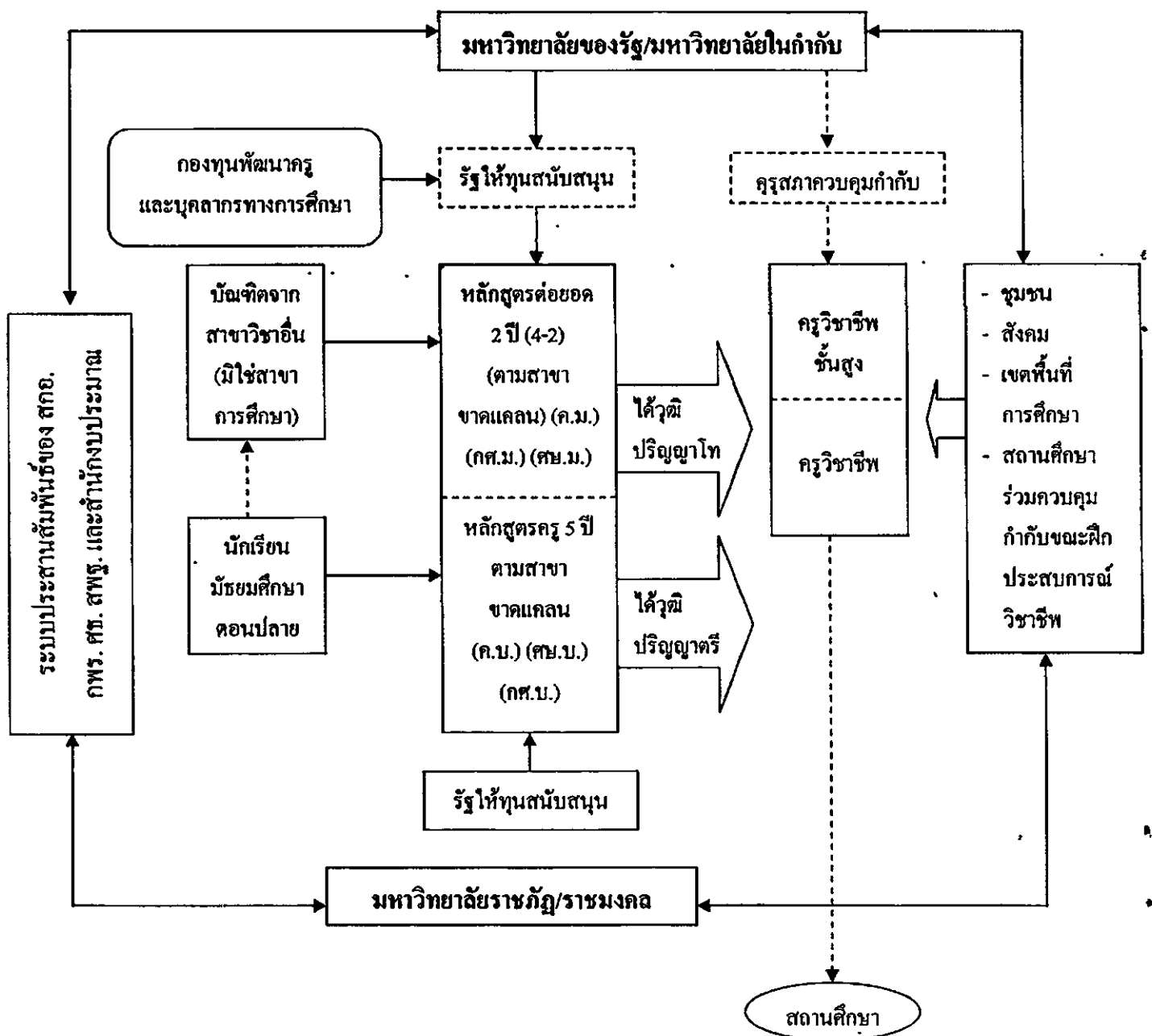
จากปัญหานานัปการที่รุมเร้าเข้ามาสู่วิชาชีพครูในปัจจุบันนี้ กระทรวงศึกษาธิการที่ควรจะเป็นเจ้าภาพหลักของเรื่องนี้ ต้องแสดงบทบาทให้ชัดเจนว่าจะปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการศึกษาพ.ศ. 2542 มาตรา 52 ให้สัมฤทธิ์ผลได้อย่างไร โดยมีการกำหนดนโยบายและกระบวนการผลิตครูให้ชัดเจน สร้างมาตรการจูงใจให้นักเรียนที่เรียนเก่ง เข้ามาศึกษาในวิชาชีพครู ปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตใหม่ให้มีทางเลือกที่หลากหลาย ตามสภาพความต้องการของผู้ใช้ครูปรับปรุงและพัฒนาคณาจารย์ของสถาบันอุดมศึกษาที่ทำหน้าที่ผลิตครู ให้มีคุณภาพ
ผลกระทบต่อนโยบายนี้

หากดำเนินการอย่างเป็นระบบดังกล่าว ทั้งการกำหนดกรอบนโยบายที่ชัดเจน มีมาตรการจูงใจให้คนเรียนเก่ง เข้ามาเรียนครู ปรับปรุงกระบวนการผลิตครูให้มีทางเลือกที่หลากหลาย และมีการพัฒนาคณาจารย์ของสถาบันผลิตครูให้มีคุณภาพแล้ว จะทำให้กระบวนการผลิตครูมีความหมายและได้บัณฑิตครูรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพตามความต้องการของสถานศึกษาแต่ละแห่งอย่างแท้จริง

แต่หากยังไร้เป้าหมายและทิศทางที่ชัดเจน ไม่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใด ๆ ต่างหน่วยงานต่างเดินตามทางของคนไม่สนใจประสานแนวทางที่เหมาะสมเชื่อว่าในอนาคตอันใกล้จะไม่มีนักเรียนเข้ามาศึกษาในคณะครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์เลย ซึ่งภาพสะท้อนที่ชัดเจนในวันนี้ คือ คณะดังกล่าว มีจำนวนนักศึกษาลดลงอย่างต่อเนื่องทุกปี สู้ท้ายประเทศชาติต้องสูญเสียประโยชน์และโอกาสอย่างน่าเสียดาย

ทางออกและข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การผลิตครูมีภาพอนาคตที่ชัดเจน มีนโยบายและระบบการผลิตที่ชัดเจน ซึ่งเป็นการเร่งผลักดันให้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีผลทางการปฏิบัติที่สมบูรณ์จึงมีกระบวนการที่สั้นและข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. มีคณะกรรมการระดับชาติว่าด้วยนโยบายระบบกระบวนการ และแผนการผลิตครู เพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบายและวางระบบ ทิศทางเป้าหมายที่ชัดเจน ด้วยกระบวนการผลิตอย่างเป็นเอกภาพ และมีประสิทธิภาพ

2. สร้างมาตรการจูงใจให้นักเรียนที่เรียนดี และมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ ให้หันมาเลือกเรียนในวิชาชีพครู โดยมีการคัดเลือกนักเรียนที่เรียนดีในระดับตำบล หรืออำเภอของแต่ละสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีโควตาการเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา รัฐสนับสนุนเป็นทุนการศึกษา และเมื่อสำเร็จการศึกษาให้บรรจุเป็นครู กลับไปทำหน้าที่ในสถานศึกษาที่ขาดแคลนครูตามท้องถิ่นของตนเอง

3. พัฒนาระบบประกันคุณภาพด้านหลักสูตรคณาจารย์ กระบวนการผลิตบัณฑิตครู และคุณภาพบัณฑิตครู ให้สถาบันผลิตครูทุกแห่งใช้หลักประกันคุณภาพเดียวกัน และมีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลก โดยมีกระบวนการปลูกฝังลักษณะนิสัย บุคลิกภาพอย่างเหมาะสม มีกระบวนการกล่อมเกลายุบนิสัยและค่านิยมอย่างครบวงจรของการดำเนินชีวิตตั้งแต่การกินอยู่หลับนอน พักผ่อนหย่อนใจ เล่นกีฬา การศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อน อาจารย์ ด้วยกระบวนการ residential college คือ อาจารย์และนักศึกษาจะอยู่ด้วยกัน มีการรับประทานอาหาร การศึกษาค้นคว้า การอภิปรายแลกเปลี่ยนพูดคุยและการอภิปรายในกลุ่มเล็ก (tutorial group) กันเป็นประจำ (วิชัช ดันศิริ, 2547)

4. สร้างทางเลือกที่หลากหลายของการผลิตครู เช่น การผลิตตามโครงการ 5 ปี การผลิตต่อยอดจากบัณฑิตสาขาอื่น เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ใช้เวลาศึกษาเพิ่มเติมอีก 2 ปี มีกระบวนการจัดเกลาหล่อหลอมตามระบบและมีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพอย่างเหมาะสมแล้ว ให้ได้รับวุฒิปริญญาโท อันจะเป็นการดึงดูดคนเก่งจากสาขาเฉพาะทางอื่น ๆ ที่สถานศึกษาขาดแคลนเข้ามาเป็นครูมืออาชีพชั้นสูง โดยระหว่างการศึกษาจะมีทุนสนับสนุนและประกันการได้บรรจุเป็นข้าราชการครูที่แน่นอน

5. กำหนดจำนวนครูทั้งหมดที่จะผลิตในแต่ละปีตามสาขาขาดแคลน และจำนวนการเกษียณอายุราชการของครูรุ่นเก่า โดยวางแผนผูกติดกับจำนวนผู้เกษียณในอนาคต และเมื่อสำเร็จการศึกษาให้มีการบรรจุแต่งตั้งไปเป็นครูในท้องถิ่นของตนเอง ในกระบวนการคัดเลือกนักเรียนมาเรียนครูนี้ ให้เป็นกระบวนการความร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น ร่วมกันคัดเลือกและผลิตตามความต้องการของสถานศึกษาเป็นรายปีตามจำนวนที่ต้องการในอนาคต 5 หรือ 6 ปี

6. จัดตั้งกองทุนพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อเป็นการระดมทุนมาเป็นฐานของการผลิตและพัฒนาครูอย่างแท้จริง ให้นักศึกษา ครู หรือครูทุกคนสามารถกู้ยืมเงินจากกองทุนนี้เพื่อการศึกษาต่อ หรือการพัฒนาวิชาชีพตนเองในอัตราดอกเบี้ยต่ำ

6 รวมเล่มบทความเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

จากทางเลือกและข้อเสนอแนะตามกระบวนการทัศน์ใหม่ กระทรวงศึกษาธิการต้องลุกขึ้นมาปรับเปลี่ยนแนวทางสร้างสรรค์และพัฒนากระบวนการผลิตครูใหม่ ดังแผนภูมิที่นำเสนอ ทำอย่างเป็นระบบ บนความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเชื่อมั่นว่าในอนาคตสังคมไทยจะได้คนเก่งเข้ามาเรียนครู และผ่านกระบวนการผลิต ทั้งบ่มเพาะ หล่อหลอม ขัดเกลา เสริมสร้าง พัฒนาอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ เพื่อออกไปทำหน้าที่ครูรุ่นใหม่ที่เป็นมืออาชีพอย่างแท้จริง สัมพันธ์สอดคล้องกับยุคสมัยและความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก ซึ่งจะช่วยกันผลักดันภารกิจปฏิรูปการศึกษา มาตรา 52 สู่อุบัติสำเร็จได้ในอนาคตอันใกล้

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า คุณภาพนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ. และผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศต่างๆ มีระดับคุณภาพต่ำมากสอดคล้องกันอย่างน่าเป็นห่วง ซึ่งผลการประเมินดังกล่าวล้วนเป็นผลผลิตของการจัดการศึกษาทั้งสิ้น และหากจะเริ่มต้นขกระดับคุณภาพที่ต่ำมากเหล่านี้ต้องเริ่มต้นที่การพัฒนากระบวนการผลิตครู อันจะเป็นจักรกลสำคัญของการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ และจะเป็นการสร้างพื้นฐานคุณภาพประชาชนให้เข้มแข็งสามารถแข่งขันกับนานาชาติในเวทีสากลได้อย่างมั่นใจ